

ערבות לכל ישראל

שיחת הרה"ג זלמן ברוך מלמד לפרשת קדושים

הקדושה בכלל ישראל • עבודת ה' כחלק מהכלל • 'הוכח תוכיח' – אחריות
וערבות לכל ישראל • השותפות עם הכלל משתלמת • גדרי איסור הלבנת
פנים וחומרתו • ערבות חיובית

הקדושה אצל כלל ישראל

נאמר בפרשה:

וַיְדַבֵּר ה' אֶל מֹשֶׁה לֵאמֹר: דַּבֵּר אֶל כָּל עַדַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם קְדוֹשִׁים
תִּהְיוּ כִּי קְדוֹשׁ אֲנִי ה' אֱלֹהֵיכֶם (ויקרא יט, א-ב).

בשפת אמת (תרמ"ג) על הפרשה, מבאר:

"קדושים תהיו – פרשה זו נאמרה בהקהל ('דבר אל כל עדת בני ישראל') שאין
יכול לזכות לקדושה רק על ידי הביטול לכלל ישראל, דכתיב 'כי כל העדה
כולם קדושים', פירוש כשהם באחדות אחת, לכן רוב דיני פרשה זו שבין
אדם לחברו.

לכאורה היה אפשר לחשוב שכדי להיות קדושים יש לקיים מצוות בין אדם למקום,
ובמצוות שבין אדם לחברו לא שייכות לקדושה, כי קדושה זה בבית הכנסת, כלפי

שמיא, ולא כן, אלא רק ב'כל עדת בני ישראל' יכולה להופיע קדושה. פירוש כשהם באחדות, ולכן רוב דיני פרשה זו שבין אדם לחברו.

ממשיך השפת אמת:

וגם כשבני ישראל הם אחד, אין יד הרשעים שולטת בהם ונבדלים מהם ועל ידי זה שורה הקדושה בישראל. ועניין הקהילה זו שייך בכל פרט, גם כן לאסוף את כל רמ"ח איברים וכל הרצונות לדבר אחד, כמו שאמרו חז"ל: "ה' אלקיך מתהלך בקרב מחנך - ברמ"ח אברים שבך".

לא רק כלל ישראל, אלא כל אחד ואחד הוא גם כן מדינה שלמה, רמ"ח איברים ושס"ה גידים, וצריך לאחד את כל הנטיות, את כל האיברים הרוחניים שיהיו כולם מחוברים יחד למגמה אחת.

אבל קדושת כלל ישראל הוא גבוה ביותר ולכן כנסיה שהיא לשם שמיים סופה להתקיים שחל עליה שם שמים וקדושה שורה בהם.

על ידי האחדות זכינו למשכן ולמקדש ולהשראת השכינה, וההיפך מזה, שנאת חינוס גרמה לחורבן. אין קדושה אלא באחדות.

עבודת ה' כחלק מכלל ישראל

ומעניין לעניין, דברי השפת אמת (תרנ"ב) על "וְאַהֲבַת לְרֵעֶךָ כְּמוֹךָ" בפרשה (ויקרא יח, יט):

"ואהבת לרעך כמוך - זה כלל גדול בתורה, ובן עזאי אומר זה ספר תולדות אדם זה כלל גדול ממנו". הנה עיקר קיום תורה ומצוות בכלל ישראל, שעל ידי הכלל זוכים אל הקדושה.

פרשת קדושים נאמרה בהקהל, לכן צריכים לעשות כל מצווה בשם כל ישראל, לבטל עצמו אל הכלל. לכן נאמר ש"ואהבת לרעך כמוך" זה כלל גדול בתורה, כלומר כשהאדם עובד את ה', הוא לא עובד כאיש פרטי אלא כאחד מכלל ישראל. הקב"ה בחר בעם ישראל. כל פרטי ישראל הם חלק מעם ישראל וכולם נבחרים. הקב"ה לא בחר בכל אחד כפרט, אלא באומה הישראלית, בנשמה הכללית שיש לעם ישראל

שמתפשטת בכל פרטי האנשים בישראל. לכן כשאדם מקיים מצווה, אם הוא בא בשם עצמו אמנם הוא שייך לכלל ישראל וממילא גם המצווה הזאת היא מצווה, אבל אם הוא בא בשם הכלל מכניסים אותו למקום יותר גבוה, הוא בא עם הכלל, הוא עושה את המצווה כאחד מכלל ישראל. זה כלל גדול. מה הכלל הקטן - הכלל הקטן הוא שהאדם יעשה בעצמו כל מצווה ומצווה בכל רמ"ח איברים שלו, שהאדם נקרא עולם קטן כדכתיב "ערוכה בכל רמ"ח איברים היא שמורה".

בן עזאי אומר שהכלל הגדול הוא "זה ספר תולדות אדם". כלומר אדם יכול לכוון לעשות מצווה בשם כלל ישראל שבדור הזה, ויכול לקיים מצווה בשם כלל ישראל שבכל הדורות. "זה ספר תולדות אדם", יש תולדות מדור לדור, מכוון לתיקון לאומה כולה. יש מדרשים שהמשיח יבוא לתקן את כל הדורות וגם את הנפלים שנפלו. התיקון צריך להיות תיקון כללי. אדם יכול לשוב בתשובה על העוונות של עצמו, יכול להתפלל על עוונות של הדור כמו התפקיד של הכהן הגדול, ויכול להתפלל על כל הדורות. זו מדרגה ענקית. זה כלל גדול.

'הוכח תוכיח את עמיתך' – אחריות וערבות לכל ישראל

לפני הפסוק "ואהבת לרעך כמוך", כתוב: "הוכח תוכיח" אֶת־עֲמִיתְךָ וְלֹא־תִשָּׂא עָלֶיךָ חֶטְאִי (ויקרא יט, יז). כמה פירושים נאמרו למילים 'ולא תשא עליו חטא'. הכלי יקר מפרש:

מכלל שאם לא תוכיחו, אז יהיה חטאו נשוא עליך וזה לפי שכל ישראל ערבים זה בעד זה.

האדם אחראי על מעשי חברו. אם הוכחת אותו, עשית את מה שצריך לעשות, והוא צריך לתקן את מעשיו, אבל אם לא הוכחת אותו, אתה אחראי. במצווה זו יש עשה ולא תעשה. יש מצווה להוכיח ויש איסור "לא תשא עליו חטא", אם אתה לא מוכיח, זאת אומרת כאילו אתה נושא את חטאו, לפי שכל ישראל ערבים זה ביד זה. ממשיך הכלי יקר:

והמלווה את חברו ונותן לו ערב, בזמן שהערב רואה שהלווה מפזר ממונו הוא מוכיחו מיראת הערבות, כך הערבות של כל ישראל גורם התוכחה, ואם

אינו מקבלה אזי נקי הוא ממנו, כי אין שורת הדין נותן שיסבול אחד בעד חברו שאינו ברשותו.

אדם לקח הלוואה וביקש ממישהו שיהיה ערב על הלוואתו, והערב רואה שהלווה במקום לקחת את ההלוואה ולהשתמש בה באופן כזה שיוכל להחזיר, הוא מפזר את ממונו ובסוף לא יהיה ממה לגבות ויבואו אל הערב, אז ממילא הוא מוכיח אותו מיראת הערבות פן יצטרך לשלם בעבורו. כך הערבות של כלל ישראל.

ממשיך הכלי יקר:

אך בדבר זה לבד נעשו ישראל ערבים שבזמן שיש בידו למחות ואינו מוחה אז דין הוא שייתפס בעבורו וישא עליו חטאו. משל משלו בזה במי שקודח בספינה תחתיו, צעקו עליו כל אנשי הספינה מה זו אתה עושה? השיב להם הלא תחתי אני קודח, אמרו לו: אם יכנסו המים תחתך אז תטבע הספינה מכל וכל. כך אמר איוב לחבריו: "ואף אם אמנם שגיתי - אתי תלין משוגתי". ומה השיבו לו חבריו? "אם יוסיף על חטאתו פשע בינינו יספוק".

לא רק האדם סובל מזה שהוא חוטא, גם אחרים יסבלו. המשל אמנם לא מתאים בדיוק למה שהסביר הכלי יקר, כי במשל של הספינה גם אם יצעקו עליו ויוכיחו אותו ויצאו ידי חובה, הוא ממשיך לעשות חור בספינה וכולם יטבעו! צריך למנוע אותו מלעשות את החור בספינה לא רק למחות בידו.

המשל הזה שאני חושב שגם הובא בזה, מלמד אותנו משהו יותר עמוק. הרב זצ"ל חקר האם הערבות של כל ישראל זה לזה, זו הסיבה למצוות תוכחה כי מכיוון שכל ישראל הם אחד אז הם צריכים להוכיח אחד את השני, או שמצוות תוכחה יוצרת את הערבות.

הרב תולה את החקירה במחלוקת תנאים בגמרא במסכת סנהדרין (מג:): על הפסוק "הַנִּסְתָּרֹת לֹא אֱלֹהֵינוּ וְהַנִּגְלֹת לָנוּ וְלִבְנֵינוּ עַד עוֹלָם" (דברים כט, כח), האם אחרי שנכנסו בני ישראל לארץ ישראל, הם אחראים גם על הנסתרות שהן עבירות שאדם עושה בסתר. הרי אתה לא יודע בכלל שהאדם עשה את העבירות, אז איך אתה יכול להיות אחראי על זה? אלא אם כן עם ישראל הוא אברים של גוף אחד, וכל מה שאבר עושה, נוגע לכל הגוף כולו, אז גם על הנסתרות אנחנו אחראים כי אין ברירה זו

מציאות. זו דעת רבי יהודה. רבי נחמיה אומר שיש ערבות רק על הנגלות. 'הנסתרות - לה' אלוקיננו', אנחנו לא אחראים על הנסתרות. זאת אומרת, יש מצווה להוכיח, ואם הוכחת יצאת ידי חובה.

ישאל השואל: לדעת רבי יהודה, כיצד אני יכול להיות אחראי על מה שאחרים עושים בסתר - זה כמשל הספינה, יש ספינה אחת שכל מה שאחד עושה זה משפיע על כולם. המשל הוא כפשוטו כלונו נמצאים ביחד וכל מה שאחד עושה, יודעים או לא יודעים, נוגע לכולם, האם זה צודק - ראשית כל, מה שריבונו של עולם עושה זה בוודאי צודק, אבל זה גם משתלם.

השותפות עם הכלל משתלמת

אם האדם יחד עם כולם, הוא מרוויח. על כלל ישראל הקב"ה משפיע תמיד שפע גדול, וכדאי להיות מחובר עם הכלל עם כל הבעיות שזה יוצר, עם כל האחריות על כל המעשים שאחרים עושים, כדאי להיות ביחד. כלל ישראל תמיד שמור. הקב"ה אוהב את כלל ישראל ומשפיע על הכלל תמיד אך ורק טובה. בשותפות הזו, הרווח הרבה יותר גדול מההפסד. הקב"ה הוא מיטיב עם ישראל כל הזמן, הוא בחר בעם ישראל, וכדאי להיות שותף בכל האחריות בגלל הטובה הגדולה שהקב"ה משפיע על עם ישראל. זה המבט הבריא. "רצה הקב"ה לזכות את ישראל, לפיכך הרבה להם תורה ומצוות". זו זכות מאוד גדולה, וה' נותן לנו גם כוחות לקיים את המצוות האלה, כי אחרת זה לא נקרא לזכות את ישראל.

בעין אחת צריך להסתכל על האחריות שלנו, ובעין השנייה צריכים לדעת שמה שהקב"ה רצה זה מה שמתקיים. זה לא שהוא ברא עולם שבסוף נעשה אחרת ממה שהוא התכוון. הקב"ה ברא עולם כדי להיטיב לעולם, וכל הזמן העולם מתקדם במהלך הזה של הטובה, לכן זו זכות גדולה מאוד. להסתכלות הזאת שישראל חייבים גם על נסתרות יש עוד צד, זה כולל גם לקבל את הזכויות של הנסתרות של השני, לא רק את החובות. גם המצוות הם בשותפות! ויש לנו כלל שהחלק של המצוות תמיד יותר גדול מהעבירות. הרמב"ם אומר, שאם היה דור שרובו חובות אז היה העולם מתבטל, ואף פעם העולם לא התבטל, זה אומר שתמיד הזכויות רבות יותר. הטובה היא תמיד יותר גדולה.

אנחנו לומדים מ"הוכח תוכיח את עמיתך ולא תשא עליו חטא", דבר חשוב מאוד. כלל ישראל זו מציאות אחת. אדם צריך לשאוף שעם ישראל כולו יעבוד את ה', לא רק שהוא יעבוד את ה', כי הוא חלק מהכלל. כמו בגוף שאנו רוצים שכל האברים יהיו בריאים, לא שאיבר אחד יעשה את הדברים בשלמות ואיבר שני לא, כי אז גם לאיבר שעושה בשלמות יהיה חוסר. עם ישראל זו מציאות אחת, ולכן יש לכל אדם אחריות, לא רק שמישהו פלוני עושה עבירה, אלא שהשני יהיה יותר טוב, שכולם יהיו טובים, שכולם יתקדמו, ושכולם יעלו, כי אנחנו ביחד עובדים את ה'. זו הסתכלות מאוד חשובה. כך האדם מרחיב את התפקיד שלו. אין לו רק תפקיד פרטי, אלא יש לו תפקיד כללי. אדם רואה מישהו שאפשר לחזק אותו, הוא חייב לעשות את זה, זה חלק ממנו. אם אני מחזק אותו, אני מחזק את עצמי. אם הוא רואה מישהו נחלש, צריך להעיר ולחזק אותו.

גדרי איסור הלבנת פנים וחומרתו

יש עוד פירוש למילים "ולא תשא עליו חטא", שאם האדם רואה מישהו שעשה עבירה, אל תוכיח אותו בצורה כזו שתבייש אותו, אלא ראשית כל תוכיח אותו בצנעה, כי המלבין פני חבריו ברבים הוא כמו שופך דמים.

ה'בניין ציון' חוקר, אם אדם צריך למסור את הנפש ולא להלבין פני חבריו ברבים, הרי כתוב כל המלבין פני חברו ברבים כאילו שופך דמים, אם כן זה כמו רציחה, יוצא שאדם צריך למסור את הנפש ולא להלבין פני חברו ברבים. מצד שני, כתוב 'כאילו', זה לא ממש, כמו שכתוב שמי שמבזה את המועדות כאילו עובד עבודה זרה, אין הכוונה שצריך להרוג אותו כי הוא עובד עבודה זרה, הרי על חילול המועדות אדם לא חייב מיתה, כי המילה 'כאילו' אומרת שזה לא ממש.

ה'בניין ציון' מביא ראייה נוספת, מהגמרא בכמה מקומות (ברכות מג: סוטה י: וב"מ נט.). שאמר ר' יוחנן משום רשב"י: נוח לו לאדם שיפיל עצמו לכבשן האש ואל ילבין פני חברו ברבים, שנאמר בתמר "והיא מוצאת", מפרש רש"י בבבא מציעא (נט.):

אף על פי שהיו מוציאים אותה לשריפה, לא אמרה להם ליהודה נבעלת, אלא שלחה לו: למי שאלה לו אני הרה, אם יודה מעצמו יודה.

רש"י אומר שתמר לא רצתה לבייש את יהודה כל עוד היא לא ממש הייתה על יד האש, אלא רק כאשר מוציאים אותה לאש, ויכול להיות שאם היא הייתה רואה שהוא לא מודה וממש הולכים לשרוף אותה, הייתה אומרת שמהודה היא הרה. אבל תוספות אומר בלשון אחרת, כתוב 'והיא מוצת', בלא א' כמו 'ויצת אש בציון' - "שהייתה קרובה לאש כבר ולא שלחה לו אלא ברמז". זאת אומרת שלפי תוספות ממש עמדו לשרוף את תמר והיא לא ביישה את יהודה. זאת אומרת שאיסור מלבין לא נדחה מפני פיקוח נפש, כי הוא כמו רציחה.

ועדיין יכולים להגיד שתמר עשתה לפני משורת הדין. אך לדעת הרמב"ם, כנראה עשתה מהדין, כי במקום שאדם לא חייב למסור את הנפש, אסור לו למסור את הנפש, ועל כן אם לא הייתה צריכה למסור את הנפש, היא הייתה צריכה להגיד לו.

התוספות בסוטה (י:) שואל מדוע לא הביאו גם את דין מלבין פני חברו בג' עבירות החמורות. ומתרץ תוספות, כיוון שעבירה זו לא מפורשת בתורה, אבל משמע מדבריו שאכן פיקוח נפש לא דוחה הלבנת פני אדם.

רבינו יונה בשערי תשובה (שער שלישי) מסביר, שכמו שבשלוש עבירות שלא רק שהאדם צריך למסור את הנפש בעבודה זרה ממש, אלא גם אביזריהו אסור, לדוגמה להתרפא מעצי עבודה זרה אסור וצריך למסור את הנפש, אותו הדבר בגילוי עריות, לא רק על גילוי עריות צריך למסור את הנפש, אלא כמו שאומרת הגמרא (סנהדרין עה). שאם אדם חולה ותאב לאישה ואם לא ידבר איתה מאחורי הגדר הוא ימות, אז שימות ולא יספר עם אשה, כך מלבין פני חברו, זה אביזריהו של שפיכות דמים, כי כשאדם מלבין פני חברו אז מסתלקת האדמומית של הפנים והוא נהיה חיוור, לא מת לגמרי, אבל זה קצת שפיכות דמים וצריך למסור על זה את הנפש. הבנין ציון מגיע למסקנה שכך צריך לעשות, והוא מביא שגם הפרי חדש סבר כך להלכה.

על כל פנים, למדנו מכאן, כמה אדם צריך להיזהר לא להלבין פני חברו. לפעמים אדם לא מרגיש שהוא פוגע, אומר הערה פוגעת והשני נפגע מאוד, וזה אביזריהו של שפיכות דמים. לכן התורה מזהירה אותנו שאפילו כשאדם מוכיח את השני, ההוכחה צריכה להיות בצנעא.

ערבות חיובית

עם ישראל כולו עובד את ה'. מכיוון שכולנו יחד, כל אחד אחראי על כל מה שקורה לכל אחד. לכן הערבות שאנחנו מכירים היא לא רק להעיר לחברו, אלא גם להוציא אחד את השני בקידוש מדין ערבות. גם אם אדם כבר עשה קידוש והשני עדיין לא עשה קידוש, הוא יכול להוציא אותו בקידוש מדין ערבות, כי יש חיוב על כל אחד מישראל שהאיש הזה יעשה קידוש. אז אני בר חיובא ולכן אני יכול להוציא את השני אף על פי שכבר עשיתי קידוש לעצמי, אני אחראי שכל אחד מישראל יעשה קידוש. זאת אומרת ערבות היא גם חיובית, לא רק שצריך אחריות על הדברים השליליים. שנזכה לקיים את כל הדברים הללו ולעלות במעלות הקודש.

השיחה נמסרה בשנת התשפ"א

לקבלת שיחה שבועית במייל או בווטסאפ,

שלחו הודעה לכתובת bogrim@yeshiva.org.il, או למספר 0547881227

ניתן לצפות בשיחה באתר ישיבה - www.yeshiva.org.il

השיחה השבועית משודרת בשידור חי במוצאי שבת, כשעה לאחר צאת השבת

ניתן להאזין בשידור חי גם דרך חיוג לטלפון 02-6643149 שלוחה 11

